

Tijdens mijn toelichting geef ik een voorbeeld van een lessenreeks die de leerlingen hierop kan voorbereiden. In de lessenreeks worden de leerlingen getraind om hun presentatie al ‘improviserend’ te brengen, aan de hand van sleutelwoorden. Ze leren dus niet om de inhoud uit het hoofd te leren. Het gevaar daarbij is immers groot dat leerlingen de draad kwijtraken en niet meer verder kunnen. Het doel is net om de leerlingen de vaardigheid bij te brengen om bij de les te blijven en tegelijkertijd in te gaan op vragen uit de zaal of op contextgegevens.

Ik schets een mogelijke leerlijn, van de eerste graad tot en met de derde graad, waarbij de focus in de derde graad in eerste instantie ligt op het leren ‘improviseren’. In een tweede stap leren de leerlingen hun presentatie te brengen met behulp van digitale hulpmiddelen. Hierbij wordt ingegaan op een goede opbouw en op het inzetten van visuele en/of digitale hulpmiddelen.

Samen met de deelnemers wordt bekeken op welke manier(en) deze vorm van spreekvaardigheid vakoverschrijdend kan/moet ingevuld worden en hoe de evaluatie voor het vak Nederlands kan gebeuren. De concrete deeloefeningen kunnen door vrijwilligers in het publiek uitgetoetst worden.

Ronde 5

Marieken Pronk-van Eunen (a) & Metteke de Vries-Kolman (b)

(a) APS, Utrecht

(b) Etty Hillesum Lyceum, Deventer

Contact: m.pronk@aps.nl

M.devries@ettyhillesumlyceum.nl

Examentraining Nederlands: omhoog dat cijfer!

1. Inleiding

Leesvaardigheid is al sinds jaar en dag hét onderdeel van het examen Nederlands in Nederland; in Vlaanderen is het één van de schoolexamens. Leerlingen in het examenjaar hierop voorbereiden, gebeurt vaak in de vorm van oefentoetsen. De lessen bestaan meestal uit het oefenen en nabespreken van die toetsen. De meeste leerlingen vinden dat saai. Niet iedere leerling heeft natuurlijk met elk onderdeel van de eindtoets evenveel moeite. Zo lang mogelijk variëren, en ook aan het eind differentiëren, is noodzakelijk om de motivatie hoog te houden.

2. Vijf stappen

Het Vijfstappenplan dat APS hanteert, beoogt meer leerlingen te motiveren door in de eindspurt nog eens alles op alles te zetten. Het plan ziet er als volgt uit:

- *Fase 1*: uitdagende start
- *Fase 2*: diagnostische starttoets
- *Fase 3*: oefenen op deelvaardigheden
- *Fase 4*: proefexamen maken
- *Fase 5*: het examen

2.1 *Fase 1: uitdagende start*

Het Vijfstappenplan maakt van de examenvoorbereiding een project met een begin en een einde. Het einde is duidelijk: het centraal schriftelijk eindexamen (Nederland) of het schoolexamen (Vlaanderen). Waar het project precies begint, is een keuze van de sectie: dat kan aan het begin van het examenjaar zijn, maar ook aan het begin van de laatste periode. Zo markeer je voor leerlingen waar ‘het meten’ begint.

Belangrijk is dat leerlingen zich bewust worden van wat gevraagd wordt op het examen. Zo weten ze aan welke eisen ze moeten voldoen. Docenten maken een kleine quiz met vragen rond het examen en geven leerlingen daarna de opdracht om de lacunes in hun kennis zelf aan te vullen. Een komisch YouTube-filmpje rond examen doen, doet het ook altijd goed. Het gaat er uiteindelijk om dat bij de leerlingen ‘de luiken opengaan’, zodat ze gefocust de laatste fase ingaan en weten wat van hen verwacht wordt.

2.2 *Fase 2: diagnostische starttoets*

In deze fase worden de sterke en zwakke punten van de individuele leerling in kaart gebracht. Om die sterkte-zwakteanalyse te kunnen maken, is diagnostische toetsing nodig. Binnen het examenproject gaat het erom leerlingen op maat te ondersteunen. Daarvoor moeten de docent én de leerling voldoende informatie in handen hebben om oefenmateriaal op deelvaardigheden en -strategieën te kunnen bieden.

Na het maken van de toets, analyseren de leerlingen zelf waar ze sterk en zwak op scoren, aan de hand van een scoreformulier. Een voorbeeld van een analyseformulier is te vinden in Figuur 1.

Vraag		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Totaal aantal punten:	
Aantalpunten																							
Vraagtypen																							
indeling van de tekst	tekst indelen in deelonderwerpen																						/ 3 pnt
	aangeven waar een tekstdeel naar verwijst																						pnt
de betekenis van een tekstgedeelte	citeren																						/ 2 pnt
	intenties, opvattingen van de auteur herkennen																						/ 5 pnt
	iets met eigen/andere woorden zeggen																						/ 5 pnt
tekstsoort	schrijfdoel van de auteur/tekstsoort vaststellen																						/ 1 pnt
	hoofdgedachte van de tekst bepalen																						/ 1 pnt
hoofdgedachte / samenvatten	hoofdgedachte van een tekstgedeelte bepalen																						/ 1 pnt
	hoofd- en bijzaken onderscheiden																						/ 1 pnt
	zelf samenvatten																						pnt
	functies van een tekstgedeelte benoemen																						/ 2 pnt
standpunten en argumenten	standpunt/argument/redenering herkennen																						/ 3 pnt
	concluse trekken uit een bepaald tekstgedeelte																						pnt
	typen redeneringen herkennen																						/ 3 pnt
	aanvaardbaarheid van een argumentatie beoordelen																						pnt
	argumentatiefouten herkennen (drogredeken)																						pnt
Meerkeuzevraag																							/ 11 pnt
Gesloten vraag																							/ 7 pnt
Open vraag																							pnt
Open vraag max. aantal woorden																							/ 12 pnt
Argumentatieschema invullen																							pnt

Vraag		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	Totaal aantal punten:	
Aantalpunten																					
Vraagtypen																					
indeling van de tekst	tekst indelen in deelonderwerpen																				pnt
	aangeven waar een tekstdeel naar verwijst																				pnt
de betekenis van een tekstgedeelte	citeren																				pnt
	intenties, opvattingen van de auteur herkennen																				/ 2 pnt
	iets met eigen/andere woorden zeggen																				/ 9 pnt
tekstsoort	schrijfdoel van de auteur/tekstsoort vaststellen																				/ 2 pnt
	hoofdgedachte van de tekst bepalen																				pnt
hoofdgedachte / samenvatten	hoofdgedachte van een tekstgedeelte bepalen																				pnt
	hoofd- en bijzaken onderscheiden																				/ 1 pnt
	zelf samenvatten																				/ 7 pnt
	functies van een tekstgedeelte benoemen																				/ 3 pnt
standpunten en argumenten	standpunt/argument/redenering herkennen																				/ 5 pnt
	concluse trekken uit een bepaald tekstgedeelte																				/ 1 pnt
	typen redeneringen herkennen																				pnt
	aanvaardbaarheid van een argumentatie beoordelen																				pnt
	argumentatiefouten herkennen (drogredeken)																				pnt
Meerkeuzevraag																					/ 10 pnt
Gesloten vraag																					pnt
Open vraag																					/ 2 pnt
Open vraag max. aantal woorden																					/ 14 pnt
Argumentatieschema invullen																					/ 4 pnt

Figuur 1 – Examenanalyseformulier Nederlands (voorbeeldexamen havo).

De docent arceert bij elke vraag het juiste hokje bij de juiste categorie. Als vraag 1 bijvoorbeeld een vraag is naar de functie van een alinea, maakt hij dat hokje grijs. Op die manier zijn alle vragen te categoriseren. Als de leerling vervolgens het examen heeft gemaakt, zet hij zijn behaalde punten in de grijze hokjes. Zo krijgen de leerling en de docent zicht op de onderdelen waar de leerling al wel scoort en waar (nog) niet. Aan de hand van deze analyse kan de leerling vervolgens een keuze maken voor de oefen-fase.

2.3 Fase 3: Oefenen op deelvaardigheden

Als duidelijk is waar leerlingen nog mee moeten oefenen, kunnen ze individueel of in groepjes aan het werk. Ze oefenen dan de verschillende deelvaardigheden en -strategieën waar ze moeite mee hebben. Er wordt nog maar een beperkte tijd per les klassikaal geoefend. De meeste tijd zijn de leerlingen met hun eigen werk bezig. Ze krijgen pas hulp als ze klaar zijn, hun werk willen bespreken of als ze extra uitleg nodig hebben. De docent geeft feedback en probeert leerlingen tot oplossingen te brengen, vooral door vragen te stellen. Een sleutelwoord is hier 'keuze': als het goed is, hebben leerlingen inmiddels ingezien waaraan ze moeten werken en kunnen ze dus hun eigen keuzeprogramma samenstellen, met meer of minder sturing van de docent.

2.4 Fase 4: Proefexamen maken

Het maken van een proefexamen is voor leerlingen het moment om te testen of hun oefenen vruchten afgeworpen heeft. Bovendien ervaren ze met een proefexamen aan den lijve hoe het is om twee tot drie uur geconcentreerd met examenopgaven bezig te zijn. Na afloop kijken de leerlingen zelf de examens na, aan de hand van het officiële (Cito-)correctiemodel. Dat gebeurt bij voorkeur in duo's, waarbij leerlingen elkaars werk beoordelen. Daaruit komt discussie voort, waarop de docent kan inhaken bij de daaropvolgende nabespreking. Alleen vragen die problemen opleverden, komen aan de orde.

Als het proefexamen tijdig gemaakt is, kan een nieuwe oefenperiode volgen, waarin leerlingen nog gericht aan hun zwakke punten kunnen werken.

2.5 Fase 5: Het examen

En dan is het uiteindelijke product van de examentraining daar: het examen. De leerlingen brengen hun opgedane kennis en strategieën in praktijk en iedereen wacht in spanning op het eindresultaat.

3. Optimaal resultaat op het Etty Hillesum Lyceum

De afgelopen jaren werkte de sectie Nederlands van het Etty Hillesum Lyceum in Deventer (locatie Het Vlier) met deze opzet voor examentraining. Ze staken veel tijd in het maken van een goed examenanalyseformulier en merkten dat fase 2 moet bestaan uit het maken van twee of drie diagnostische oefenexamens. Op basis daarvan krijgen leerlingen een gefundeerd beeld van hun sterktes en zwaktes. In de praktijk komt het erop neer dat de examenklassen in de reguliere lessen werken aan fase 1 en 2. Fase 3 en 4 komen vooral aan bod in de speciale examentrainingsweken die de school vier jaar geleden invoerde. In de laatste drie weken voor het examen zijn er geen reguliere lessen meer, maar kiezen leerlingen gericht voor van welk vak (en welk deelonderwerp) ze een hoor-/werkcollege willen bijwonen. Voor Nederlands betekent dat dat leerlingen verplicht minimaal één keer een integraal oefenexamen maken in de examenzaal. Er zijn daarnaast diverse workshops die ingaan op de deelvaardigheden van het examenanalyseformulier. Leerlingen kiezen doelgericht en zijn daardoor actiever en gemotiveerder. Afgelopen jaar gaven leerlingen aan de workshops heel prettig en waardevol te vinden. Ze hebben het gevoel goed voorbereid aan het eindexamen te kunnen beginnen. Vooral dat laatste is belangrijke winst: ze voelen zich zeker als ze aan de klus beginnen!

Referenties

- Pronk, M. & K. Verheggen (2014). "Examentraining Talen in eigen hand". In: *Levende Talen Magazine*, 101 (1), p. 14-19.
- Westhoff, G. (2012). "Mesten en meten in leesvaardigheidstraining: Leesvaardigheidsonderwijs en examentraining zijn twee verschillende dingen". In: *Levende Talen Magazine*, 99 (4), p. 16-20.